

Té, llegeix. I creu.

Notes teològiques sobre el ‘Nabí’ de Carner

El 2009, Mark Johnston, professor de Filosofia a la Universitat de Princeton, va publicar *Saving God: Religion after Idolatry*. En aquest extraordinari assaig sobre el Déu U, Johnston demostra com els tres monoteïsmes abrahàmics han acabat cedint a les pressions de la idolatria i la superstició i, per consegüent, han acabat ocultant l'autèntica divinitat. Des d'una metafísica amarada de filosofia i teologia postcristianes, Johnston acaba rebutjant els tres monoteïsmes clàssics per abraçar el panenteïsmes de l'Altíssim, *the Highest One*, el model de Déu que presenta l'autor. El naturalisme religiós de Johnston no ha d'amagar, tanmateix, el seu profund combat de reforma contra la idolatria en la religió establerta, alhora que hi manté un viu debat intel·lectual. En realitat, l'obra de Johnston és, sense voler, una reivindicació cristiana i alhora postcristiana d'un panenteïsmes fonamentat en el decàleg bíblic.

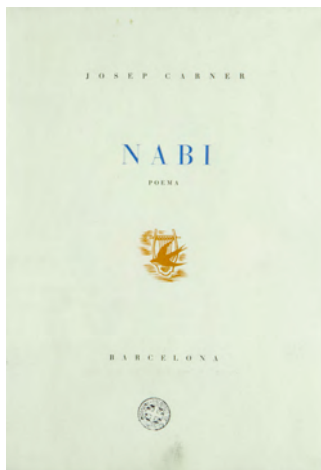
El món anglosaxó és gràvid d'assajos sobre la divinitat, la fe i la natura humana. S'expressen usualment en termes acadèmics, en la forma més depurada del “savi”. Contrasta amb l'habitual manera que el món llatí expressa la seva relació amb la divinitat i la fe, mancada de la transcendència i centralitat intel·lectuals anglosaxones. Amb tot, una peculiar excepció s'erigeix en aquest silenci de creença —i s'erigeix en un racó del que va ser la Catalunya noucentista. En el poema bíblic *Nabí* (1941) de Josep Carner, les lletres catalanes i, per extensió, les llatines, hi tenen un dels majors mo-

Darrer cant del noucentisme de fe, el ‘Nabí’ de Josep Carner és el missatge per a la reconstrucció del poble i de la fe d'un poble, per a la reconciliació dels homes amb els homes —i de tots ells amb el seu Déu.

Per de Borja Vilallonga / @vilallonga

numents poètics i de fe escrits en la modernitat. Gabriel Ferrater en va copsar la grandesa literària, però es va quedar a les portes d'una altra comprensió, la que rau darrer els mots i una poètica sublim, d'altitud divinal i de real i colpidora natura humana al mateix temps. La segona muller de Carner, Émilie Noulet, sí que va escatir aquest missatge. És la fe, la creença. La literatura l'embolcalla i la presenta. Però no és només literatura. Altrament, el perquè perdria tota entitat i significat al llarg dels deu cants de *Nabí*. És en aquest sentit que Carner, cinquanta-vuit anys abans que Mark Johnston va elevar la seva veu contra la irreformada religió idolàtrica, contra la religió que no és introspectiva d'ella mateixa.

En *Nabí* Carner oposa la idolatria i àdhuc l'antropolatria dels “savis hiperboris” a la recta comprensió de Déu a la qual condueix la Llei. És curiós que una obra de tan marcat caràcter anglosaxó s'escriu, justament, contra els hiperboris, això és, contra els germànics. Com si Carner colpís contra el l'antropòlatra superhome nietzscheà, el torsimany —el nabí pròpiament— es converteix en el fàrmac de la fe deslliurada de bagatges humans. Certament, Ferrater va poder identificar aquesta antropolatria, però no va saber trobar el remei que Carner inoculara lentament al lector al llarg dels deu cants del seu *Nabí*. I és que el torsimany de Carner cerca Déu amb el lector des de →

→ la seva humanitat, alhora que l'instrueix en el coneixement del Déu veritable. Saber i ser són els verbs que van iniciant el lector en la Llei de Déu. Els deu cants, espill del decàleg, van despullant i depurant l'Altíssim des de la mirada privilegiada i, tanmateix, humanament turmentada del torsimany. Carner, en comptes de proclamar pomposament com Agustí d'Hipona un *Tolle, lege*, va optar per un subtil aprenentatge fonamental en la poètica. La subtilitat és el mot que definiria el *Nabí* de Carner. Això no obstant, no és subtilitat el que aquest càntic bíblic assumeix en la lírica. La "suavitat" és l'autèntic atribut que discorre al llarg dels versos d'aquest espill del Decàleg. I, en la indubtable culminació del cant X, el lector despistat és abocat al perdó en "un altre". El perdó és la suau marca de Déu que s'amaga en l'estrèpit de l'idòlatra que no cospa el Déu U. El culte a Déu que Carner ha anat proclamant en la puresa nua de l'home de fe i passió pot haver ocultat el perdó que l'amor de Déu ha regalat als homes en la forma de la Llei, en la seva Aliança eterna.

Carner sap. Sap molt més que un lector superficial pot atènyer. La subtilitat literària pot complicar un missatge homòleg al de Mark Johnston en el seu acadèmic assaig. Però la suavitat de la fe amara cada paraula que Carner disposa al seu *Nabí*. Carner sap per què Ell és i sap. I en la seva petitesa ho reconeix. Presenta la temor en la rigor per acabar a l'amor. La temor de Déu no oculta per sempre l'amor de Déu als homes. La cerca del Déu ver no es pot separar del binomi temor-amor. El ver adorador cerca el ver Déu, que és U. Cerca d'apropar-se al Creador i que aquest sigui la seva Pedra. Carner ho sap. I ho sap molt bé. En tant que criatura, es gira vers el Senyor per atènyer la saviesa en la seva creença i confessió de l'amor i la temor de Déu. I, tal volta, la del lector. *Nabí* no és, ni podrà ser, dels qui es giren tot esperant una resposta que els doni una explicació plausible de les coses, una seguretat infatuada. No hi trobaran respostes avui, si no escolten revelacions passades; com si els seus cors fossin endurits com aquells qui contemplaren la majestat del Rei etern en la redempció d'Israel de l'esclavatge a Egipte. Reclamaran sense amor i sense temor. Reclamaran tantes vegades aquelles respostes com si fossin justificats en tot i alliberats en un pòsit d'increença de les seves limitacions naturals. Oblidaran, en fi, l'Aliança i la Llei, i substituiran l'única adoració possible del Senyor per la súplica de qui gosa alçar-se en la seva petita supèrbia.

Carner sap per què creu: "Qui sota el mal encís / el nom de Déu rebolca en l'ira / encara es té, valent pel seu permís, / en l'alè d'aire que imprecant respira; / qui nega Déu / no nega més que un sordid pensar que ell sol es féu; / qui vol eixir-se'n hi ensopega; / el trist i abandonat el fa venir quan prega; / dins son esclat es tapa d'ulls el fugitiu / i

qui l'ignora en viu". Carner crida el seu particular "Creu criatura! Aprèn criatura en aquell Qui és". El torsimany de Carner explicita el que Jeremies, un altre torsimany, va proclamar amb semblant duresa: "Ningú no és com tu, oh Jahvè ! / Gran ets tu, gran el teu nom en puixança. / ¿Qui no et temerà, / oh Rei de les nacions? / Car a tu pertany la temença, / puix que entre tots els savis de les nacions / i en tots els reialmes llurs / ningú no és com tu. / I tots alhora són estults i orats : / mestratge de vanitat és la fusta [...] / Però Jahvè és Déu veritable, / Ell és Déu vivent i rei eternal ! / Per la seva ira tremola la terra, / i les nacions no sostenen el seu enuig". Extrec aquest passatge de Jeremies 6-8, 10 de la primera edició de la Bíblia de Cambó, la traducció catalana feta per la Fundació Bíblica Catalana sota el patronatge de Francesc Cambó. Model de llengua, model de país, model de fe: el noucentisme més desconegut —el noucentisme més anihilat per la Guerra Civil i la seva postguerra.

El consol de la temor, com he dit, és la Llei, la major expressió de l'amor diví. Filó d'Alexandria veia la Llei com la major expressió de coneixe-

ment humà en la seva observança. I com la major expressió de la pràctica de l'amor, reflex de la del Senyor. Amb tot, la Llei no constreny la misericòrdia de Déu, que pot perdonar Nínive en la seva viltat. Tot i això, l'Aliança roman la més alta amor de Déu devers la humanitat. Carner ho recorda: "Perquè Déu lleva / només vivents i desconeix la llei mortal; / ni per a pols ni ossos no va donar la seva / aliança eternal. / I contra l'acaballa tenim una promesa / de Déu, a cada gènere represa, / més alta en Abraham que no pas en Noè. / És fent presents com Déu augmenta sa riquesa, / Ell sa promesa eixampla més que el vivent sa fe". La Llei de Déu és la promesa i la manifestació de la seva amor infinita per la criatura, malgrat la seva natura limitada i pecadora, que erigeix l'ídol i es rebel·la. És, en suma, la font fonamental de la felicitat humana, com és anunciada pel psalmista: "Jo del camí dels teus comandaments / m'alegro com de totes les riqueses".

Carner evoca una teologia de l'Aliança. Es pot assemblar a la calvinista teologia de l'Aliança, l'acumulació d'aliances bíbliques: de l'adàmica a la nova Aliança del Messies, passant per la noaica, l'abrahàmica, la mosaica i la davídica. És la continuïtat orgànica de les aliances de Déu que presenta Carner. I és que el poeta té en gran respecte cadascuna de les aliances bíbliques. Són les promeses, l'amor de Déu, que salven l'home i nodreixen la seva fe. Com es palesa vivament al cant X, és la nova Aliança del Messies la que culminarà les promeses de Déu: "Car Déu tothora crea i l'univers allarga, / i de la mort farà brillar la pols. / Oh primogènit dels vivents, colgat un dia / per l'àngel, dins la cova que només ell sabia, / d'una COMPLANTA de la terra als greus acords: / un Fill teu s'alçarà del penyal on dormia / sense cap senyal de dissorts, / no pas desfet en pols i cendra / d'alba encerclat per on la mort el volgué prendre / i primer nat dels morts". Fins i tot Carner ofereix escenes escatològiques que continuen referint-se a l'Ungit i la seva resurrecció, amb l'addició dels novíssims: "Descorregut com un tapís, / el cel a la nissaga redimida / descobrirà la fi de les edats. / L'arbre i el roc que gemen resplendiran de vida / en veure els sants glorificats. / La mort serà vençuda en sos estatges / i esdevindran herois les cendres que consum / i la sang renaixent es farà llum / i el cos serà venjat de sos ultratges".

Tot el cant X condensa *Nabí*. Condensa Jonàs i, a través del torsimany, la fe de la criatura en el Senyor. Jonàs és l'encarnació de la humanitat; no pas una major o menor humanitat, ans la que presenta al mateix temps totes les seves grandeses i totes les seves mesquineses. Carner va assumir una missió difícil. Reeixí. Ferrater veu en Jonàs "[...] una vida poètica, carent d'un sentit que puguem absteure del seu mode concret de manifestar-se, però prenyada potencialment de tots els sentits:

de tots els fets humans que puguin ésser mirats sota la seva forma". La forma de Jonàs és la de la criatura, específicament de l'home de fe. A partir d'aquí, és tota una humanitat la que ens és presentada per Carner en Jonàs, el torsimany. Com bé diu Ferrater, no s'esmuny del creient cap dels fets humans. L'encant final del poema bíblic de Carner no és solament la seva voluntat de salvar Déu, a través de la literatura, de totes les passions i vicis amb els quals els homes l'han revestit. Carner, en la puresa absoluta de l'Altíssim, ofereix la seva redempció. En la natura limitada de la criatura, l'amor de Déu s'erigeix per damunt de la temor. En suma, més enllà del cristianisme i de qualsevol església cristiana, Carner abraça una senzilla fe monoteïsta de fonament bíblic. No hi ha cap doctrina que pugui concebre un marc dogmàtic, ni cristològic, ni trinitari. Carner es presenta com un d'aquells Hyspistianoi esmentats per Gregori de Nissa al seu *Contra Eunomi*. Déu i fe, sols. Les promeses i la Llei de Déu justifiquen finalment l'home de fe, al del·là dels dubtes, els mancaments i les caigudes. Com en el *Cant espiritual* de Maragall, l'esperança en les aliances és el confort darrer de l'home de fe justificat.

La missió i el missatge de Carner es van dirigir a una nació en un temps concret. Fou la missió i el missatge de tota una generació de catalans. Són aquells catalans noucentistes: Josep Carner, Carles Riba, Carles Cardó, Miquel d'Esplugues, Lluís Carreras, Josep M. Llovera, Ignasi Casanovas, Lluís Millet... No soc en aquesta llista ni exhaustiu, ni consistent. I oblidó, sense malícia, molts de noms. *Nabí* és un instant noucentista —el darrer cant d'un moviment que no va poder sobreposar-se a la història dels catalans. En ser la seva fi cantada, *Nabí* n'és una de les seves millors banderes. Ofereix la fe, l'amor i el perdó. És el 1941. *Nabí* s'ha escrit durant la guerra. És *el* missatge. La reconstrucció del poble i de la fe d'un poble. La reconciliació dels homes amb els homes. I amb el seu Déu. Aquest és l'imperatiu darrer de *Nabí*. Tanmateix, el seu missatge roman intemporal i universal. Substeix com una inquietud primordial de l'home, des dels primers temps fins a l'actualitat. En *Nabí*, doncs, hi ha la contribució de Carner a la major glòria de Déu entre els homes.

Nabí no pot ser un simple "Té, llegeix"; l'imperatiu carnerià, tan ben exemplificat en la figura de la sacerdotessa del cant VI, acaba essent: "Té, llegeix. I creu". ●

Publicat el 1941 en plena postguerra espanyola i guerra europea, el poema bíblic de Carner és un monument a la necessitat de creure més enllà de la idolatria i l'antropolatria: la simple fe en el Déu U, despullat de tota doctrina innecessària.